

ՊԱՅՄԱՆՔ

Լոյսը կը հրատարակուի 20-րդ
ապրիլի եւ Շաբաթ օրերը ..
Կ. պոլսոյ համար Տարեկան
գինը Է մէկ լիւր Օսմանեան կ'
խիկ վճարելի :
Դուրս գնացած լրագրաց հե-
րու ծախքը առնողին վրայ է :
Մէկ բերքը 40 փարս :

ԱՆԴԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Նամակ կամ ո եւ գրութիւն
պէտք է ուղղել Առ. Մ. Գալիւսի
մանեան Կ. պոլսոյ, Չագագեթի Բ,
Սիւնդիպիլի խան քիւ 47,
Տեղեւոր Զոյաւորներ :
Օսմանեան տոգը մէկ անգամի
համար 2 րոյ 2 անգամի համար
2 րոյ 1, իսկ աւելի անգամներ
համար զատ սակարկութիւն
կըլլայ :

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ ՆԻՒԹՈՑ

Ինչ ըրինք եւ ինչ կ'ընենք . — Ազգային
լուրեր : — Ամերիկեան : — Հայոց խնդիրը
— Հայաստանեայց եկեղեցին եւ Մշակ ու
Արարատ : — Հայրենիքի պահպաններ եւ
Հայ գիւղացին (տարագրութիւն վասպու-
րական) : — Զուարճակներ : — Ծանօցումներ
— Դրամական

ԻՆՉ ԸՐԻՆՔ ԵՒ ԻՆՉ Կ'ԸՆՆԵՔ

Ինչ ըրինք քառորդ դարէ ի վեր
ներկային եւ ինչ կ'ընենք այժմ ապա-
գային համար :
Ներկան անցեալին ծնունդն եւ ա-
պագային առաջնորդն է :

Այսպէս ուրեմն կրնանք շատ ազգի
հասկնալ երբ պող տըմամբ եւ առանց
ինքնախաբովմեան քննենք ներկան
անցեալին եւ ապագային առջեւ, տես-
նելու համար թէ ո՞ր կողմն է, ինչ կը-
նենք եւ ո՞ր կընենք անանք :

Ո՞ր կողմն է . — հոն ուր անցեալն
զմեզ կ'առաջնորդէր :

Ի՞նչ արդեօք, թէ ի վառ . —

— Է՛հ, այդ է դժուարն . ինչու .
— վասնզի թէ՛ ճշմարտութիւնը խօ-
սինք, եւ թէ՛ իրաց վիճակը ճշդիւ
բացատրենք, պիտի ըսեն . — Լոյսն
հաւատ չունի, Լոյսը միշտ ամեն բա-
նի գէշ կողմը միայն կը տեսնէ, եւ
վերջապէս՝ Լոյսը «բէսիմիւթ» է, եւ
հետեւաբար լքում է վճատութիւն կը
պատճառէ :

Բէ՛հ, ինչ զարմանալի առարկու-
թիւն, եւ որպիսի սքանչելի դատողու-
թիւն :

Չտեսնել ներքինը, չը թափանցել
վերքին խորը, չը քննել եւ չը դար-
մանել բուն հիւանդութիւնը, չհե-
տադոտել իրաց տխուր վիճակն, եւ
զայն առանց հիմնովին բարեօրէն ջա-
նալու, առանց հաստատուն քայլեր
առնելու, եւ առանց անհրաժեշտ դո-
հողութիւններ ընելու, յուսալ եւ
սպասել միայն, եւ հաւատալ թէ
Հայն ապագայ ունի . — չիտալիդ գէշ
հաւատք եւ գէշ քաղաքականութիւն
չէ :

Յուսալ եւ սպասել, ո՞րու . — օ-
տարին . ինչու . — որպէսզի գայ մեր
ձեռքէն բռնէ, վեր հանէ եւ տանի
զմեզ Աւետեաց երկիրն՝ ի Ժառագու-
թիւն :

Այս է ահա գրեթէ մեր բոլոր ըրածն
ու գործունէութիւնն այն ապագային
համար, զոր կը յուսանք ազգովին
անվճատ եւ այնպիսիաբար :

Բայց արի՛ տես, որ այս ընթացքը
քննելու եւ քննադատելու չէ . ինչու .
— որովհետեւ եթէ անկեղծ ազգասի-
րութեամբ համարձակու քննել եւ
քննադատել, կըսեն, ամեն բան ա-
զգէի է եւ ամեն ինչ յուսալից է,
բայց Լոյսն իր տեսութիւններովն հա-

տարակաց հաւատը կը խախտէ : յու-
սացելոց վճատութիւն կը սրտաճառէ,
եւ ի մի բան՝ մեր գործոցն արդեւ
կը լինի :

Ո՞ր գործոց . — Է՛հ, այդ մի հարց-
նէր, այլ հաւատաւ, յուսաւ եւ համ-
բերէ :

Եթէ չենք սխալիր, մեր ազգային
քաղաքականութիւնն ահա այսպիսի
առանցքի մը վրայ կը դառնայ :

Հաւատալ, յուսալ եւ համբերել,
ստուգել շատ կարեւոր է, եւ մարդ-
արդարեւ պարտի հաւատալ, յուսալ
եւ համբերել, որովհետեւ առանց ա-
ռանց ազգային իտեալ չկրնար գոյա-
նալ :

Կը հետեւի թէ Լոյսն ազգային ի-
տեալի գէտ չէ :

Այո՛, գէտ չէ, եւ հարկաւ պիտի
ըլլալ :

Ինչ բանի գէտ է ուրեմն . — ա-
ռանց ներքին բարեօրէն . արտաքի-
նը բարեօրէն դադարաւորն գէտ է,
զոր շատ գործնական չգտնէր, սրտ-
հետեւ իր փառաբեր կենդանի իրողու-
թեանց եւ պատմական ապացոյցներու
վրայ հիմնած է :

Սոյն բացատրութիւնն կը հետեւի
թէ սկիզբէն ի վեր Լոյսի յարուցած
խնդիրն սկզբան խնդիր է, որմէ սա-
կայն չը հետեւի թէ արտաքինին հա-
մար աշխատելու չէ երբեք, ընդհա-
կառաւ երբ ներքինին համար աշխա-
տիս դու, արտաքինին համար արդէն
աշխատած կը լինի . բայց երբ ներ-
քինը թողուս բալրովին եւ աշ-
խատիս արտաքինին համար եւ հիմ-
նեալ ընթացքը եւ հաւատք միայն
օտարի գլխովմեան ու կարեկցու-
թեանը վրայ, հոս է ահա որ Լոյս կը
տարբերի եւ այս տարբերութիւնն
սկզբունքի եւ դադարաւորաց տարբե-
րութիւն է միայն :

Արդ, որ խելահաս անձ ձեռքը
խղճին վրայ դրած կրնայ համարձակիլ
ըսելու թէ Լոյսը մեր գործոցն ար-
դեւ կը լինի :

Գործ չկայ արդէն որ Լոյսն արդեւ
լինի :

Օտարի վրայ միայն դրուած յայտն
եւ հաւատն եթէ երբեք գործ կը հա-
կնան, թող ներուկ ըսել թէ Լոյսն
այդ կարծիքէն չէ :

Սակայն զարմանալին այն է որ մենք
ազգովին ինչեք ենք հոսանքի մը ա-
ռաջն եւ ալճուկի կը տատանինք
ու կը ծածանինք, սպասելով որ օգ-
նութեան նաւ մը գայ, փրկէ զմեզ :

Ահա այսպէս է մեր ըրածն ու ընե-
լիքը, կարուստ չենք զմեզ բոլորովին
եւ չգիտենք թէ գէտ ո՞ր կառուցել
մեր քայլերն, ի կորուստ արդեօք
թէ ի վերջութիւնն :

Մենք ըսած ենք թէ չունենք այսօր

Հայկական . — քաղաքական խնդիր,
բայց ունինք ներքին խնդիր, որ
բուն Հայկական խնդիրն է . սակայն
անանալով անանալով ինչ որ չուզե-
ցինք մինչեւ հիմա չըրինք եւ չկողմնե-
րենք, գուցէ գայօր մը ուր ընել
ուզենք եւ սակայն կրնանք ընել :

Դէպքերն եւ պարագանքը կը բե-
րեն եղեր որ մեր կարծեացն հակա-
ռակը պատահի հրաշքով :

Մենք ատոր բնաւ ըսելիք չունինք,
բայց միթէ կրնանք ամեն հաշիւ հը-
րաշքի վրայ հիմնել :

Կը հաւատանք որ դէպքերն ու
պարագանքն հրաշք կը գործեն եր-
բեմն, բայց երբ ինչպէս եւ ինչ կըր-
պով . — ահա այդ կէտին վրայ դար-
ձեալ կը տարբերինք, որովհետեւ ներ-
կայ ամբողջ շարժումով, տարտամ ըն-
թացքով եւ հիմնական միջոցներու
չձեռնարկելով այլ միայն ուսուցիկ
եւ բալրովին կանխահաս լուրերու ա-
կալից կարեկցով մենք բնաւ չենք կը-
նար դէպքերն եւ պարագանքն օ-
գուտ քաղել, եթէ չուզենք մեր ըն-
թացքն եւ եթէ գէտքերն եւ պարա-
գանքն օգուտ քաղելու պատրաս-
տակարարութեան մէջ չգտնուինք :

Այս է ահա մեր հաւատն ու հա-
մարմնն եւ այս է մեր սկզբունքը, զոր
սակայն ո՛րի քարոզելու եւ ո՛րի հաս-
կցնելու է . — Ժողովուրդին . — բայց
արի՛ տես որ ուսուցիկ լուրերն եւ
բալրովին կանխահաս հրատարակու-
թիւններն զինով դարցած է, Ազգ-
ժողովն . — բայց այն ալ ինք իր
տէրը չէ . — Ս Պատրիարքին . —
բայց այն ալ գրեթէ չուսուցած ըլլալ
կը թուի . — ծանր հոգեբու պատ-
ճառու . — կարողութեան տէր ազգա-
յնոց . — բայց անոնք ալ . . . անոնք ալ
. . . թող Ս. Պատրիարքը խօսի . —
եկեղեցական մարմնովն . — բայց այդ
ալ արդէն իր մէջ բռնանալով է :
Իրեմն . — Յուսաւ եւ համարէ :

Ինչ երջանկութիւն, որ գտնէ յու-
սալու եւ համբերելու առաքինութիւնն
ունինք :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամեն Ս. Պատրիարքը Պաշտօնու Ս.
Հրեշտակապետ եկեղեցին վաղը Պա-
տարագ պիտի մատուցանէ, կիլիկիոյ
Կաթողիկոսն ալ ինչպէս յայտնի է,
Բերայի եկեղեցին, եւ Գեր. Ալեքսի-
ճեան ալ Թովմաբուրի եկեղեցին . —
հետեւական Խորհրդականին աւել ու-
րիշ մէկն ընտրուած չէ դեռ . մենք
այն պաշտօնին համար ընտրելի կա-
ռավարներն Մեծ. Յարութիւն Էփէն-
տի Նորատունկեան, որ խիստ յար-
մար է : — Տփղիսէն առնուած տեղե-
կութիւնք կը ծանուցանեն թէ Ժողու-
նալ տ'Օրիսն լրագիրն 150 է աւելի
բաժանորդներ ունեցած է Հայոյմէ
եւ հետզհետէ կաւելնայ եղեր . իսկ

Կ. Պօլսոյ մէջ հաշիւ 30 բաժանորդ-
կացեր է ունենալ . այս ալ հզօր ա-
պացոյց մ'է թէ Թրքահայը որչափ
տրամադիր են զոհաբերութիւններ ընե-
լու . . . — Մշակի մէջ հետեւեալ կը
կարդանք . — «Պ. Բիւրքեճեանի ֆո-
տօկրաֆիական Ժողովածու, Անիի ա-
ւերակների պատկերները, ծախվում
է Մշակի խմբագրատան մէջ : Ժողու-
վածուն արժէ 20 ռուբլ թիֆլիզի մէջ
իսկ օտարաքաղաքացիները թող բա-
րեհաճին 20 ռուբլ գումարի հետ ու-
ղարկել փոստի ծախս 20 կոպէկէն : —
Թուրքիայէն յիշեալ լրագիրն գրուած
նամակի մը մէջէն հետեւեալ հառուա-
ծը կը կարդանք . — Սղեբղի Մոկիսի եւ
Շատախի կողմերի Հայերը իրանց
լեզուն մոռանալով հեռացել են եւ
եկեղեցւոյ : Նրանց քահանաների մեծ
մտք ոչ միայն հայերէն խօսել, այլ
եւ կարգաւ չգիտեն, տարին միայն ի
քանի անգամ թէ Ժողովուրդի եւ թէ
նոյն իսկ իրանց համայն հասակնաւ
ի շարժումներով եւ խօսքերով իբրեւ
թէ պատարագ են ուղարկ մատուցա-
նել : Եթէ ուսման լոյսը դրանց չու-
սով չհասնի, աւելացնում է նամակա-
գիրը, գրանք չուսով կը խառնուին
տաճիկ եւ քուրդ ցեղերի հետ : Սոյն
տողերը կարգացողներ ինչ կըզան
արդեօք, իսկզբունքին հանդարտեցը-
նելով կրնան տակաւին ըսել թէ՛
ճաշա արտաքին բարեօրէն եւ ապա
ներքինը . . . Կը փափաքենք որ այս
մասին բարեհաճին յայտնել մեզ իրենց
կարծիքը . . . »

Վսեմ Լեւոն Պէյ Գաբամանճեան
որ Միացեալ բնկերութեան կեդրոնա-
կան Ժողովոյ երեսօխոսան ընտրուած
էր, կիմանանք թէ հրաժարել է :

Լեւոն պէյ յիշեալ բնկերութեան 100
բաժին կը վճարէ ամին ամիս եւ ուրիշ
կրթական բնկերութեանց ալ կը նը-
պաստէ յօժարակամ եւ ազգային ա-
մեն տեսակ հանգանակութեանց եւ
նուրիտութեան կը մասնակցի :

Մեծ. Գրիգոր Էփէնտի Շատախ-
ճեան ալ նոյնպէս մասնաւոր յիշա-
տակութեան արժանի է :

Սոյն երկու պատուարժան ազգա-
յիններն ալ դեռ երիտասարդ են,
ուսեալ եւ բարեօրէն :

Կը փափաքենք եւ կը մաղթենք որ
այսպիսի երիտասարդաց թիւն օր
աւելնայ մեր մէջ :

Փարիզէն գրուած նամակ մը հետեւեալ
տեղեկութիւններ կը բաղկենք :

«Սերատիայէն հոս եկող 18 տարեկան
Հայազգի երիտասարդ մը՝ Պ. Նազարէթ
Տաղաւարեան մեծ յաջողութեամբ տա-
նակի նիւթերու վրայ քննութիւն անցնե-
լով երկրագործական համալսարանն ըն-
դունուեցաւ : »

«Քննութեան ներկայացող աշակերտաց
թիւն էր 57, որոցմէ 54ը միայն ընդուն-
ուեցան : Պ. Նազարէթ Տաղաւարեան ու-
շիմ երիտասարդը երրորդն էր յաջողու-
թեամբ քննութիւն տուողներուն : »

«Յիշեալն օգնութեան եւ խնամք կը կա-
րօտի, որովհետեւ հարուստ ընտանեաց չը-
վեաբերի . եթէ հարկ եղած օգնութիւնն
ընձեռուի, Պ. Նազարէթ մեծ ապագայ
մը պիտի ունենայ եւ հետեւաբար Ազգին եւ
իր հայրենեացն յոյժ օգտակար պիտի
ըլլայ : »

Յառաջիկայ թուով աւելի ընդարձակ
տեղեկութիւններ պիտի կրնանք հաղոր-
դել :

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

Ռուսական լրագրի մ' այս մակագրով հետեւեալ յօդուածն հրատարակած է, զոր կը քաղենք Տիֆլիսի Մշակ լրագրէն:

«Եւրոպիայի դաշնագրի 61րդ յօդուածի պահանջած վերանորոգութիւնները և բար-ւորումները պէտք է իրագործուին «Հայե-րով բնակեցրած նահանգներին մէջ»: Այդ անունը, որ ընդունված է Թիւրքաց Հա-յաստանի աշխարհադատական տիրման պա-կասութեան պատճառով, կազմում է ա-ռաջին գործնական արգելք ցանկալի վե-րանորոգութիւնները իրագործելու հա-մար և տարաբաղդաբար Թիւրքաց կառա-վարութիւնը օգուտ է քաղում այդ ար-գելքից փոխանակ նրա առաջին անելու: Այն հարցը, թէ Հայերով բնակեցրած ո՞ր նահանգներին մէջ պէտք է մտցվին պա-հանջած վերանորոգութիւնները, խառ-նում են այն հարցի հետ, թէ Ասիական Թիւրքիայի ո՞ր նահանգներին մէջ Հայ աղ-գարեակութիւնը մեծամասնութիւն է կազ-մում: Տարաբաղդաբար Հայերի թւի մա-սին տեղեկութիւնները հակասող են. օ-րինակ Կօյսը իր ստատիստիկական յայտնի ժողովածուի մէջ Հայերի թիւը որոշում է 41/2 միլիոն (1860 թ. հրատարակութիւն) և մի ուրիշ անգամ ընդամենը 2,931,000 (1879 թ. հրատարակութիւն) և երկու դէպքերումն էլ կարծում է, որ Ասիական Թիւրքիայի մէջ 2 միլիոն Հայ կայ: Մէյէր իր մեծ Conversations-Lexikon միջ ամում է, որ Հայերը թուով 2 1/2 միլիոն են կազ-մում և նրանցից Ասիական Թիւրքիայի մէջ ամենաշատ 1 միլիոն են բնակվում: Բրի-տանական Էնցլոկլոպէդիայի (Encyclopaedia Britanica) II բաժնում Հայերի մասին յօդ-ուածի մէջ Հայերի ընդհանուր թիւը Գիւ-լորէի հետ համաձայն որոշված է 4 միլի-ոն: Նրանցից բնակվում են Թիւրքիայի մէջ 2 1/2 միլիոն, Ռուսաստանի մէջ 1,200,000 Աւստրիայի մէջ 25,000, Պարսկաստանի մէջ 130,000, Հնդկաստանի և Ասիական Արիւիպիւզագոսի վրա 25,000 և զանազան տեղերում 100,000:

Բայց այդ թուանշանները ընթացող դա-րի կէսին են կազմված: Յուսիսի Յին տը-ված իր պաշտօնական գրութեան մէջ Բ. Գուսը Հայերով բնակեցրած վեց նահանգ-ների մէջ նրանց թիւը ընդհանուր աղգա-բնակութեան 16% է համարում, ուրե-ւ մէջ այդպիսով Հայերի թիւը Ասիայում 300,000 պէտք է լինի: Մինչդեռ Ժուռ-նալ տ'Օրիան լրագրի տեղեկութիւնների համեմատ, որ Հայոց Պատրիարքի հրամա-նով և Հայ հոգևորականութեան օգնու-թեամբ յորդը-Ասիայում կատարված աղ-գարութեան հետևանք է, վեց վիլայեդ-ների, այն է՝ Էրզրումի, Վանի, Սիվադի, Խարբերդի, Տիարբեքի և Հայեպի 1,851, 300 բնակչներից 780,000 աւելի Հայերն են, այնինքն, 40% աւելի: Իսկ եթէ նրանց թիւին աւելացնենք քիւսիս տոնեաներին, այն ժամանակ 100 մար-դուց 33 քրիստոնեաներ կը լինին, իսկ 42 մահմետականներ: Ամենից շատ Հայերը բնակվում են Վանի վիլայէթի մէջ (2521/2 հազար), յետոյ Խարբերդի վիլայէթի մէջ (153 հազար) և յետոյ Էրզրումի (154 հա-զար): մնացած երեք վիլայէթներից իւ-րաքանչիւրի մէջ Հայերի թիւը 100 հազա-րից պակաս է: Թիւրքիայի պատակ Հայերի ահագին մեծամասնութիւնը Հայ Լուսա-ւորականներ են: Հայ-կաթօլիկները հա-մեծատական մեծամասնութիւն են կազ-մում Սիվադի մէջ, այնուհետև Տիարբեքի-րի մէջ մնացած Հայերի 12% և Էրզրու-մի մէջ Հայ-կաթօլիկները 10% են:

Բոլոր վեց վիլայէթների մէջ Հայ բողոքա-կանների թիւը հասնում 13 հազարի և ա-մենից քիւսիս կաթօլիկային մէջ, ուր 100 հա-զար Հայ-լուսաւորականներից 7 բողո-քական են:

ԳԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքալ յօդուածն հրատարակելէ ետք՝ հարկ կը համարենք սա գիտո-ղութիւնն ընել թէ՛ մեր (ազգային) բոլոր գործերը գրեթէ պտրագայինց համեմատ կուղղուին: Իսկ եթէ ք-սենք թէ մերի համար չունինք ու-րայն ազգային քաղաքականութիւն մը, կարծենք չենք սխալիր, որով

հետեւ կրնանք գիտեալ թէ մանա-ւանդ սա վերջին մէկ քանի տարիներ-րու մէջ մեր ազգային դատը քանի մը կերպերու դարձաւ:

Կար առեն մը՝ ուր վիճակագրու-թեան խնդրոյն մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր, և Տ. Բ. Քէչեան Մասիսի և Թէրեմանը—Էֆրեար լրագրոյ մէջ անգագար ասոր փաստաբանութիւնը կընէր և դրչի հարուածներով վաղը-թի, Թէրեմանը—Էֆրեարի և Օս-մանլի բերին չափը կուտար. իսկ այսօր՝ դարձեալ Տ. Բ. Քէչեան Մա-սիսի մէջ գրած մէկ յօդուածովը վիճակագրութեան խնդիր յուղելու գաղափարին դէմ կը խօսի և Մաս-եաց բարձունքէն Ազգային Ժողովոյ անգամոց խոհեմութեան դատ տա-լու կենէ:

Ինչ զարմանալի հակապատկեր գոր-ծերու և գաղափարաց:

Լոյս ասկէ ճիշդ երկու տարի առաջ կը գրէր թէ «մեր փաստերը պէտք չէ որ հիմնենք Հայոց թուական ա-ռաւելութեանը վրայ, այլ պէտք է հիմնենք միայն իրաւանց և արդա-րութեան վրայ, զի մեր դատն ար-դարութեան դատ է: Մեք կը խնդ-րենք արգարութիւն ուստի և այս պարագային մէջ վիճակագրութեան խնդիրը չկրնար մեզի փաստի տեղ ծառայել» և հետեւապէս կըսէինք «Թողունք զայդ խնդիր ի մի կողմ»:

Արդ, գէշ չընենք Տ. Բ. Քէչեան, եթէ խոհեմութեան դատը նախ ինք իրեն տայ և փափուկ խնդրոց մէջ ուտըով ու գլխով չնետուի:

Յուզենք շատ բան խօսիլ, բայց ապագային կը վերապահենք:

Մեր շատ մը խօսած և գրածներն եկած են հետզհետէ հաստատուելու դէպքեր և իրողութիւնք:

Կը հետեւի ուրեմն և աւելորդ է բացատրել թէ մեք ինչ որ կը գրէ-ինք և կը գրենք, ազգային շահէ դատ բնաւ տարբեր տեսակէտ չունե-ինք և չունինք: Իսկ եթէ յանցանք մը ունինք, այն ալ միայն սա է թէ չափազանց զգացմամբ կամ նախապա-շարժումով չենք շարժիր, այլ ամեն բան պաղ արեամբ միայն կը դատենք ու կը ընենք, որովհետեւ չենք ու-ղեր մեր անկախութիւնները չորա-բեկ և օտարի վրայ դրուած յոյսե-րով միայն պտակել, այլ կըզձանք հիմնական միջոցներու և ինքնօգնու-թեան չորհրդի իրական ապագայի մը արժանի ըլլալ, որ անհաւանական չը լուրի:

Ահա այս է մեր քաղաքական հա-ւատքն և մեր միշտ ցլերջ այս ան-յեղլի հաւատով պիտի քալինք, ո-րովհետեւ պատմական ամենահզօր փաստերով և անժխտելի ապացոյց-ներով համոզուած ենք թէ մեր այս սկզբունքը բացարձակապէս ճշմարիտ է, և ահա այսու անկեղծ համոզմամբ կը պնդենք թէ ամեն բանէ աւելի մեք ներքին լաւ կազմակերպութեան պէտք ունինք:

Բարեմիտ անձինք ոմանք թող դա-տեն ու դատապարտեն զլոյս իր այս ուղղութեան համար, թող չողորմորդ, կեղծաւոր, քու և քաղաքական ան-ձինք անգագար հալածեն զայն, թող նորա անձնուէր խմբագրին վրայ զա-նաղան մուր և բարեւոյնք քսեն և թող շատ մը անձինք ալ միամտաբար հաւատան, բայց մեք վստահ ենք թէ ապագան պիտի արդարացնէ զլոյս և պաշտպանէ:

Արդարութիւնը, կըսէ Վ. Հիւկօ,

անկման և անգագարութեան ան-կեղծներ ունի, ուստի ո՞ր կողմէ որ քոր մ' արձակես, կը դառնայ ու կանգնողաւոր և դարձեալ կուգայ իր նետուած տեղը կիցիայ:

Կուգայ ժամանակ մը, և դուցէ քիչ տոնենք, ուր պիտի տեսնուի թէ Լոյս ինչ ոգով և սրպիտի ուղղու-թեամբ կը ծառայէ եղբւր Ազգին:

Ուստի լռենք և համբերենք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՄՇԱԿ ՈՒ ԱՐԱՐԱՏ

Էջմիածնայ Արարատ անուն լրա-գիրը Տիֆլիս հրատարակեալ Մշակ լրագրին նկատմամբ «Հայոց եկեղեց-ւոյ թշնամի» քսած ըլլալուն համար, այս վերջինն ուշագրութեան արժանի յօդուած մը գրած է, որոյ հետե-ւեալ մասերն հարկ կը համարենք Լոյսի մէջ արտատպել:

«Մեր եկեղեցին իր սկզբնական ձևի մէջ ժողովրդական էր, (1) չունէր կղերականու-թիւն իր մէջ, չունէր կղերական ոգի: Մենք, ազգը, հաւատացեալների ժողովը, նոյն իսկ մեր կրօնի բացատրութեամբ, կազմում ենք եկեղեցին և ոչ թէ միայն հո-գևորականների դասակարգը: Ահա ինչ էինք ասում մենք անգագար մեր լրագրի մէջ: Դա միթէ կը նշանակէ թշնամի լի- նեւ եկեղեցու, ուղեհաղով նրան պահպա- նել այն ձևով, ինչ ձևով նրան հասկա- նում է նոյն իսկ մեր կրօնական վարդա- պետութիւնը: Իսկ այժմ եկեղեցին դար- ձել է ոչ թէ մեր, հաւատացեալների ժո- ղով, ազգի սեփականութիւն, այլ մի քանի հոգևորականների սեփականութիւն և ժողովրդական սգու տեղ մտել է մեր եկեղեցին կղերական սգին: Ուղեհաղ պահ- պանել եկեղեցին իր սկզբնական անչեղ դրութեան մէջ, միթէ նշանակում է թշ- նամի լինել եկեղեցու»:

«Ճշմարիտ է մենք միշտ կրօնական հա-ւերարութիւն և խղճի ապաստութիւն ենք բարոյզ տաս տարի շարունակ մեր լրա- գրի մէջ, ապերով որ ինչ կրօնի պատկա- նի Հայը, նրան պէտք է սիրենք երբօր պէս, չը պէտք է յետ մընք մեղանից, մեր ազգութիւնից, չը պէտք է հալածենք նրան նրա համայնութեան, նրա աղօթե- լու ձևի համար: Բայց միևնոյն ժամանակ մենք չէինք որ առաջին անգամ առաջար- կեցինք լուսաւորչական եկեղեցին հիմնել մի «Բնութագրական լուսաւորչական» ընկերու- թիւն (2) որպէս զի մրցենք բողոքականների և կաթօլիկների հետ, չը թույլ տանք նը- րանց հետզհետէ որսալ մեր եղբայրներին և կարողանանք լուսաւորչական կրօնը տա- րածել Հայ-մահմետականների մէջ: Ա- սել որ Էջմիածինը անգործ է մնում և խորհուրդ տալ նրան գործել, ուրեմն աշ- խատել այժ տալ մեր եկեղեցուն, միթէ նշանակում է նպատակաւոր թշնամի լի- նել այդ եկեղեցու»:

«Պնդելով որ մեր եկեղեցին իր սկզբնա- կան ձևի մէջ ընտրողական սկզբունքի վը- րա էր կայանում, ժողովրդական էր, մենք պահանջում էինք որ նա վերադառ- նայ այդ սկզբնական ձևին, որ այժմ կոր- ցրել է, որից չեղել է: Ժողովրդական լինելով և ընտրողական սկզբունքի վրա կա- յանալով, կաթօլիկոսից սկսած մինչև վեր- ջին քահանան, պարզ է որ եկեղեցու ըս- պասաւորները պէտք է երթարկվին հա- սարակական կօնտրօլին, հասարակական վերահսկողութեանը: Եւ մենք իրաւունք ունինք պահանջել հայու Էջմիածնից թէ նիւթական կողմից և թէ նրա բոլոր արած-

(1) Սահմանադրական ըսել կուգէ ան- չուշտ:

(2) Այնպիսի ընկերութեան մը, այն է, առաքելութեան միջոցաւ Հայութիւնն և ազգային եկեղեցին դաւաճաց «մէջ պահ- պանելու անհրաժեշտ պէտքն վրայ մեք ևս պնդած և կարեւորութիւնն զգացու- ցած ենք, բայց ցաւ է ըսել թէ հիմնա- կան մի որ և է միջոց՝ որ ապագային նը- կատմամբ օգտակար է, անպէտ իրաց կարգը կը դատուի մեր մէջ դժբաղդաբար:

ները, նրա դանձի դրութիւնը վերաքննել մեր միջոց ընտրված պատգամաւորներով, Պահանջել որ եկեղեցին չը չեղվի իր սկզբ- բնական դարեւոր պատմական դրութիւնից նշանակում է, ուրեմն, վարձված թշնամի լինել այդ եկեղեցու»:

Այո՛, մենք թշնամի ենք այժ մեան ա- նարժան հոգևորականների, թշնամի ենք նրանց դեղձունների և ոչ թէ նոյն իսկ եկեղեցու հիմնարկութեան: Դա մեծ յան- դգանութիւն է «Արարատ» ամսագրի կող- մից կարծել որ եկեղեցին այն դարեւոր հիմնարկութիւնը չէ, որ ամբողջում է ամբողջ ազգի մէջ, այլ եկեղեցին միայն նրանք են, հոգևորականները: Դուք, հո- գևորականներ, միայն մեր, այսինքն ե- կեղեցու, հաւատացեալների ժողովի, աղ- գի ծառաներ էք, եկեղեցու սպասաւոր- ներ էք, մեր, այսինքն եկեղեցու, ազգի ընտրվածներ էք: Աղբաւը, ոգին մեր եկեղեցու՝ այն է, որ մենք, որոնք կաղ- եում ենք եկեղեցին, պէտք է մեր միջոց ընտրենք ամենաարժանաւորները, որպէս զի նրանք սպասաւորեն Աստուծուն, մեր և Աստուծու մէջ միջնորդ դառնան: Բայց եթէ դուք անարժան յայտնվեցաք, մենք, որ ընտրեցինք ձեզ, իրաւունք ունենք ա- սել ձեզ թէ անարժան էք, եթէ փոխա- նակ Արարչին սպասաւորելու, դուք, ինչ- պէս ասել է Քրիստոսը, Աստուծու սու- նը վաճառանոց էք դարձել: Ինչպէս էք կարծում, յարձակվել, ձեզ վրա նշանա- կում է պաշտպանել եկեղեցին, թէ նրա թշնամի լինելը...»:

Մենք հրապարակապէս յայտնում ենք, որ մենք մեր ձեռքը խղճի վրա դնելով, մեզ բարեկամ ենք համարում եկեղեցու, որովհետեւ կամենում ենք որ նա վերա- դառնայ իր սկզբնական, մաքուր ձևին, իսկ նրանք ենք յայտնում թշնամի լուսա-ւորչական եկեղեցու, որոնք կամենում են միջոցներով ժողովրդից, հասարակական կարծիքը, աշխատում են ծածկել պակա- սութիւնները, ծածկել դեղձունները, ե- կեղեցին վաճառանոց են դարձրել և ծա-ւ ապեցնում են նրան իրանց անձնական շա-հերին:

Մեր խորին յարգանքով դիմելով Վեհա- փառին, նրա ուշադրութիւնն ենք հրա-ւիրում մեր այս յօդուածին վրա:

Իսկ ինչ որ վերաբերվում է «Արարատ» ամսագրի այն խօսքին թէ մենք վարձված ենք, յայտնի չէ թէ ո՞ւմ ձեռքով քանդե- լու Հայոց եկեղեցին, այդ խօսքի բացատ- րութիւնը մենք կը պահանջենք «Արարատ» ամսագրի խմբագրութենից ոչ թէ տը- պաղրական խօսքի ճանապարհով, այլ դատարանի միջոցով:

Էջմիածնի օրգանի խմբագրութիւնը ըս- տովով կը լինի դատարանի առջև բա- ցատրել թէ ումից է վարձված «Վաղար» և ապացուցանել իր ասածը:

Գ. Ա.

ՀԱՅՐԵՆԻԹԻ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՅԻՆ

Դ. (Տե՛ս Թիւ 203)
6
Գ. Ե. Կ. Ը.

Գեաւառ վանէն 24 ժամ հեռաւո- րութիւն ունի, կից է Ագրսիին, Նօր- տուզին, Զըլիէին և Ռվանտուզին: Արեւելեան կողմից սահմանակից է Պարսկաստանին: Գաւառադէուին է Տիգէ մեծ գիւղը և Նէյրի, ուր նըս- տում էր Ծէյի իւրադուլաճ, որի ա- նունը անցեալ 1880 թ. Պարսկաստանի մէջ արած ասպատակութեամբ յայտ- նի եղաւ աշխարհին:

Այս գաւառը գրեթէ ամբողջապէս քրդերով է բնակեցրած: Հայերը հանդիստ չը գտնելով քրդերի երեսից մի մասը քրդացել է, մնացած մասը քրդերից զանադանութիւն չունի: Նէյրի անունով դեռտակը այս գաւա-ռից անցնելով դէպի Նօրտուղ օժան-դակում է Տիգրիսին: Դիւրքը Լեւոնա- յին, և ամուր է:

Գիւղերի թիւ	72
Հայերի թիւ	5,975
Ասորիներու թիւ	8,905
Հրէաների թիւ	320
Քրդերի թիւ	10,226
Պէտք է նկատել, որ այս գաւառում ոչ եկեղեցիներ և ոչ սեռում-նարաններ կան (1)	

7

Ջ Ի Լ Ե Կ Ե Լ Ե Կ

Ջիւլիանի հետ է վանէն Ջ. Ժամ ճանապարհով, Այս գաւառը կից է Գեղարա, Աղբալ, Նորտուղ և Ծառա գաւառներին, Դիրքը լեռնային և Հայաստանի մէջ առաջին կարգի ամուր, Սորա մի բանի կիրճերը, ուրիշ միմայն ճանապարհներն են այս գաւառի խորքը թափանցելու, բընական մարտկոցներով պաշտպանված են, այնպէս որ, 10 մարդ կարող է 100 կանոնաւոր զինուորներին հետ թողնել յետ միջին, Ունի հովիտներ և տափարակներ, Լեռները ծածկված են անտառով և պտղատու ծառերով, Նրա լեռներում արածում են ոչխարաց հօտեր և այծերի ընտիր տեսակ, չուս անուն, որի մազի (կեփ) վաճառահանվում է Եւրոպայում:

Բնակչաց ամենամեծ մասը Նեոտուրական լայնաբեր ալտականոյ ասորիներ են, ամենքն էլ հին դէնքերով զինված և կէս անկախ են:

Մարշալը Ասորիների հօգեւոր և մարմնաւոր գլուխ, որ միանգամայն և նրանց զինուորական սպարապետն է, Գոհանիս Գիւլում նստում է և կառավարում է աղքատ մեղքերի խորհրդակցութեամբ:

Ասորիները հարստութիւն չունեն, պարագում են խաշնորածութեամբ և երկրագործութեամբ, ապրում են սակաւակէս, ուսում, քաղաքակրթութիւն անծանօթ է նրանց, միայն ուղեւորած են կատարեալ անկախութեան գաղափարով, երբեք գետնայիններ, միսօմոններ, ընկուղի, կոճեղ վաճառականներ եւ ու մուս են գործում երկրի մէջ:

Ասորիների Հայոց հետ ունեցած համակրութիւնը սկսվում է 1854 ին, Այդ թուականին ամենայն հայոց հանդուգնալ կաթող, Ներսէս Ե. երորդը իր երկու կրօնական կոնգրեսներով հրահանգում է վանայ Հայոց առաջնորդ Գարբիէլ արքեպիսկոպոսին համակրական սէր ստեղծել հայերի և ասորիների մէջ, Այդ հրահանգով վանայ առաջնորդը 1856 ին Մարշալին հրաւիրեց վան, ուր մեծ հանգիստով ընդունեցին նրան և առաջին տեղը տուին հայոց Յանկոյաներ եկեղեցու մէջ, Բայց յիշեալ արժանաւոր հայրապետի մահից զին, այդ ստեղծված համակրութիւնը առանց աճելու մեռաւ, որովհետեւ Ներսէս Ե. իր մարերին յաջորդ չունեցաւ, 1880 ին քսան և չորս տարուց զին, նախկին համակրութիւնը կրկին յիշվեց, Մարշալը կրկին վան եկաւ և 20 օր հիւրավարեց Յանկոյաներ եկեղեցում: 1880 հոկտ. ամսին անգլիացի միսիօնար բրոքսթեր վաւ Ջուլիանի գնաց իբրեւ լուսաւորութեան առաքեալ, իր հետ տանելով բազմաթիւ առօրեան տպեալ գրքեր, տպագրութեան մամուլ ասորիներէն տառերով և

մեծածախս պատրաստութեամբ, Բայց չը նայած միսիօնարներն այսքան զոհարեցութեան և աշխատութեան, ասորիները համակրում են միայն գաւառի գրադուս—հային, եթէ մեր կողմից մի փոքրիկ ցոյց լինէր, նրանք ի սրտէ կը ցանկային դրան, օրինակ եթէ մենք նրանց մէջ ուսումնարաններ բանալու ցանկութիւն ունենայինք, նրանք ինքեանք կօգնէին այդ գործին, Մի խօսքով նրանց բոլոր անկախութիւնը մեզանից է, ինչ որ պակասութիւն են զգում, դրա համար մեզ են դիմում, նրանք օտարներին չեն համակրում:

Գիւղերի թիւ	151
Ասորի թիւ	76,879
Հայերի թիւ	9,884
Քրդերի թիւ	4,338

8

Ն օ ր տ ու ղ և Ծ ա տ ա ի

Նորտուղ և Ծառա միացեալ գաւառները հետ են վանէն 14-16 ժամ, դիրքը լեռնային է, անտառոտ ջրաւէտ, ունի հովիտներ, Տիգրիս կամ Ծառ գետի ակունքը Նորտուղէն կը սկսին և Ծառախում մէջ կ'անցնին Գաւառաղբալին և Ծառախ, Ունի ընտիր այծեր, մանաւանդ չուս կամ ֆէլիկ(1) անուանած տեսակը, որոնց մազերից գործում են գոյնզոյն շաւեր (նոյն այծերից ունի Ջուլամերի), Նորտուղի մէջն է հուսակաւոր Հոգոյ վանքը, ուր աւանդութեամբ, կործում են, պահված է Քրիստոսի դաստառակը, վանքի պարսպէն դուրս մի մատուռի մէջ կը հանգչի, Արշակունեաց մեծագործ թագաւորի, Տրդատայ գերեզմանը Տիգրիս գետի աջ ափին, Այս վանքի մէջ ապաստան է գտել ս. Լուսաւորից հաղած վաճառակեալ կալ գեթ, որ աներեղծութեամբ հաւատարմութեամբ ծառայում է մինչև այսօր վանքի թոնրի մոտիքը թափելով Տիգրիսի մէջ, Նորտուղի և Ջուլամերիի մէջ գառիկի մի մեծ հանք կայ, Ծառախի գիւղի մօտ մի շատ ընտիր անխահանք կայ:

Նորտուղի մէջն է Կողան գիւղը, ուր անցեալ աշնան անձնապաշտպանութեան առաջին փորձն արին հայերը առաջակներէ 8ը սպաննելով և 30 հօգի վիրաւորելով, որոնք գիւղի ոչխարները յաղիւտեցին էին, Այս պարզ օրինակը կարող է ցոյց տալ, որ հայոց զինուորական հօգին մեռած, հանգած չէ: Անցեալ ձմեռ վանայ մէջ ես տեսայ կողանցոյ, որոնք գարնանային արշաւանայ գէտ պատրաստութիւն կամենում էին տեսնել, նրանք նոր դէնքեր էին սրանում, բայց այդպիսի դէնքեր վանում գտնելը հեշտ բան չէ:

Գիւղերի թիւ	115
Հայոց թիւ	26,245
Եկեղեցիք	46
Վարժարանք	7
Աշակերտք	487
Ասորիք	417
Քրդեր	5,490

9

Մ ո կ ա, Մ ա մ ր տ ա ն ք և Ս պ ար կ ե տ
Այս երեք գաւառների գլխաւոր տեղին է Մոկս վանէն 16 ժամ հեռաւորութեամբ (Սպարկերտ կը վերաբերի Սղէրաին, Բաղիշոյ կառավարութեան տակ), դիրքը առաջին

(1) Ֆիլիկ, թիֆուկ
Ծ. Լ.

կարգի ամուր, բարձրաբերձ ուրերտով, որոնք ծածկված են անտառով, բնակիչք ժիր և քաջառողջ են, հրաշալի են սրա լեռնային անմահ տեսարանները, անուանի է մեղր, խաղող, չամիչ, ընկուղ և այլն, Այստեղ գործում են ընտիր շալեղէներ չուս այծի մազից և քէպքէպ անուանած կօշիկներ, որ հիւսում են մազից և կանեփից, Մոկաց լեռները Տորոս լեռների շղթան է որ, Գեղալաէն, Ջուլամերիէն, Նորտուղէն, Ծառալաէն անցնելով, կը ձգվի մինչև Բաղէշ, Մոկաց մէջն է փելթիւս այսինքն փոթորիկ, ուրբ Գեորգի վանքը իր հուսակաւոր աքաղաղով, Այս վանքը յիշեցնում է ճանապարհորդին Արքեան լեռների Ս. Բերնարդի վանքը, որ նոյնպէս չինված է լեռան ամենալուսաւոր անցքի վրայ, ուր ամուսնայ տաք եղանակներն անգամ կարող են ճանապարհորդները բռնել խեղդով: Սուրբ Գեորգայ վանքի մէջ մի աքաղաղ կայ որ պատիւ ունի սուրբ Կոչիւելու, Սէն-Բերնարդեան շների պաշտօնի նման մի բան է կատարում, այսինքն գուշակում է լաւ կամ վատ եղանակները, Գուշակութիւնը կատարվում է աքաղաղի խօսելով կամ չը խօսելով, ճանապարհը շարունակելու համար ճանապարհորդներն պարտական են աքաղաղի խօսելուն սպասել ճանապարհ ընկնելու համար, Ծրձակայ գաւառներ հայերը և քիւրդերը հաւատարմապէս յարգում և երկրպագում են սուրբին, անպակաս անելով նորա խունկ, մում, մատաղն ու զոհաբերութիւններ:

Այդ վանքը առաջ միշտ աճրդով էր արվում, և մի ժամանակ վանայ վարժարանները դրա արգիւնքովն էին կառավարվում, Այժմ սուրբ աքաղաղի վաստակը Ալթամարայ կաթողիկոսն է վայելում, Սպարկերտի մէջն է ս. Խաչի հոյակապ վանքը, որ այժմ քրդերի համար մարագ է դարձել:

Գիւղերի թիւ	111
Հայոց թիւ	18,575
Քրդեր	6065

(Ծառալաէն)

Ջ Ո Ւ Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

Վ Ա Ր Ճ Ա Պ Ե Տ Ա Ս Ն Ժ Ո Ղ Ո Վ
(Ծառ. և Գեղ. Ե. Բ. 202)

1. Մարդու տուն երթալու չես:
2. Քաղիւն երթալու չես:
3. Խաղուէ մեխաւոտ նստելու չես:
4. Սկի երթալու չես:
5. Պաղըր պախճաները երթալու չես:
6. Սօխաները անխըտար սաղթանալով քաղելու չես:
7. Մէկուն տունն ի վեր նայելու չես:
8. Բանի որ վարժապետ ես, ուղջիկներու և կնիկներու հետ խօսելու չես:
9. Ծայէթ անոնք կանչեն քեզի բան մը հարցունեն նէ, երեսին նախելով կամ խնդալով խօսելու չես:
10. Ատխըտար սիւսիւ պարտելու չես:
11. Հէմ ժամուն մէջը ետնել տէր ողորմեա մը կըսես կոր, ան ալ ասկէ ետքը ըսելու չես:
12. Օտաղ նստիս նէ բէհճերէները և բէրաէները բանալու չես:

13. Օտաղ մէջը ժամը մէկէն անդին լուս վառելու չես:

14. Առտունները ժամկոչէն առաջ ելլալու չես:

15. Մենք ինչ խաղար տանք նէ անոր միւթի բլլալու ես, վէսեղամ:

— Բայց մոռցաք ըսելու թէ՛ հաց պիտի ուտե՞մ, ջուր պիտի խմե՞մ և քանի՞ տարի ապրելու իրաւունք ունիմ:

— Վա՛յ, ըսե՛ք դուք երկու սահաթ է քէօղ օրինէմիշ կ'ընես կոր ու մեր քիթին կը խնդաս կոր եղեր:

— Հաշա էֆէնտիմ, ինչու ինչեմ, էյլէնմիշ կ'ըլլամ կոր ըսինք ու առանց ետեւնիս նայելու դուռէն դուրս ելանք, վասն զի ուրիշներուն պէս եթէ անճարակ մէկն ըլլայինք ու կէշինմէյի խաթեր համար աս խըռխըռէն չաղատէինք, անշուշտ եմ որ քիչ օրէն մեղի ալ փառաւոր գերեզմանական զարհուրեալ մը պիտի կարդային:

Հասկըցա՞ք հիմա, բարեկամներս, իշտէ պու երեղու տէ պէօյէ:

Իսկ թէ ինչ է ասոր բուն պատճառը և այդ պատճառին բարձման դարմանը, Ահաւասիկ այդ ալ Ձեզ երկու խօսքով բացատրեմ:

Ի վաղուց անտի մեք Հայերս, վարժարան և վարժապետութիւն, կըրթութիւն և դաստիարակութիւն ըսուած բանին երբէք ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆ տուած չեմք:

Վասն որոյ և ԿԱՐԵԻՈՐ և ԿՈՉՈՒՄ ունեցող անձինք ընդհանրապէս այս և այս տեսակ պաշտօններու փափաքած չեն:

Վասն որոյ՝ որքան քէօր, թօփալ, ծոյլ, անպիտան, դէնաթ ջաշկընի, անկարող, հիւանդոտ, ապուշ, դանդաղ և այլններ կան նէ կամ վարդապետ կամ քահանայ և կամ վարժապետ կ'ըլլան՝ և քառասուն տարի գիշերները ժամը մինչև երեք մեխալանց դուրս չելլալով հանդերձ խմած մատիւրային քաղվին անդամ չհասկցող պէքերներն ալ Հոգաբարձու, Թաղական և այլն:

Հետեւաբար՝ բոշկին որոշմամբը հիւանդութեանը պատճառաւ կարգուելու անկարող դասապարտուելուն համար վարդապետ ըլլողներուն, քիթերին սրբելու կերպն անգամ չգիտցող առաջնորդներուն, զարդավաթ ճիւղներէ և կամ թուրմապաճիւղներէ եկող քահանաներուն, ուրիշ բանի ետրամիշ չըլլալուն համար վարժապետ ըլլողներուն, առանին դուռը սր կողմը ըլլալը չգիտցող քաղաքապետներուն, կէշինմիշ ըլլալու համար ԼՐԱԳՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ընողներուն, ձուկ որսալու համար պղտոր ջուր փնտռող աղգասէրներուն և աղգասիրութեան քօղին տակ աղգին արիւնք քամող անխիղճ հրէշներուն կրթելիք և կառավարելիք աղղի մը վիճակն ալ ԱՅՍՔԱՆ ԿՐՆԱՅ ԸԼԼԱԼ: (Եւրոպ. օլա իւճաւաւաւ)

Ուստի, եղբայրներս քանի որ մենք այս պակասութիւններով միւլէմնա եղած ենք, այսինքն հիմերնա խախուտ է, բան մ'ալ ընելիք և ըլլալիք չունինք, պարագայ տեղը մի պատրաստուիք:

Դարմանը՝
Այս ընթացքնիս պէտք յեղափոխենք:

ԱՐՔԻԼՈՒՍ

Անցեալ դիշեր մեր պէքճի պապան կը պուսար:

Եանկըն վարձի իսկիւտարտա
Պէյլէրպէյնտէ՝ . . .

Չօգ չէ՛յ, եթէ մեր գիտցած
տամպօնէնէ մէկ հատ Պէյլէրպէյն
կայ, ան ալ իսկիւտարէն մէկ սա-
հաթ հեռու է և երկուքին մէջն ալ
խօսխօսաման խուզողունճուխ մը կայ :

Այս պէքքիններուն ձեռքէն աղա-
տելու ինչ ճար կայ :

Խապաթմալ կրակ կըլլայ, Ասնա-
վուա քէօյիւ կըսէ . Պէյլէրպէյնէ
կրակ կըլլայ Գուրու չէ՛յմէ կըսէ . հա
Գուրու չէ՛յմէ ըսի տէ աղէկ միտքս
եկաւ :

Փափաղեան էֆէնտին ըսելու է
այս մասին թող հարցապնդէ Աղլա-
յին ժողովին մէջ, որովհետեւ այս գուր-
ծին մէջ ՏեղԱհալ Մեծ Անճիմ ի-
թիին կԱՅ :

Ինչ բանի մէջ համոզութիւն կայ որ
եւրո տեղական անհամոզութիւն կայ
տէի խնդիր կը հանէք մարդ Աստու-
ծոյ :

Եղածը եղած է, ժամանակը ետ չը
դառնար, եթէ խիղճ ունինք, եթէ
իրօք ազգին վիճակին վրայ կը ցա-
ւիք . ձեռք ձեռքի տուէք և սխալ-
ներ սղոյնքէք ապա թէ ոչ հեռացէք
որ գոնէ ուրիշները գան և ազգին
վէրքերը դարմանեն :

Նոյն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՆԻԻՐԸ ԻՆՉ ԵՂԱԻ

Ըսին տէ միտքս բան մը ինկաւ :
Ժամանակաւ աղէկ չեմ յիշեր որ
գրքին մէջ կարգացեր եմ, աղքատին
մէկը դատ բացաւ հարուստի մը դէմ
իր իրաւունքը պահանջելով . աղքատը
բաւական ատեն գնաց եկաւ ի դա-
տարան, բայց որովհետեւ դատաւո-
րին ստիքին խաթըրը կոխած էր, հե-
տեւաբար աղքատը իր յարուցած
դատին մէջ անիրաւ ելաւ և այնքան
յուզուեցաւ որ օրտը երեցաւ որ սիրտը
փշկեց ի սկստէ դուրս . Աստուած իմ
միթէ այս դատաւորաց խղճմանքը
բոլորովին մեռա՞ւ . . .

— Չմեռաւ, այլ համարձաւ պա-
տասխանեց անդին ձայն մը, որովհե-
տեւ եթէ մեռած ըլլար, դոնէ ոս-
կորները կը գտնայիր :

Նոյն

ՍԱՃ ԱՅԱՂԻ ԴԱՍՏԱՐԱԿՆԵՐ

— Բարի լըյս, Պ. Էտին առջին Ա .
— Ածտուծու բարին :
— Ուրեք հիմա, ինչով կըզաղիք :
— Կենաց փայտի վարժարանը դա-
տախօսութիւն կընեմ :

— Տէր ողորմեա, եղբայր դուք
անկէջ հրաժարած էիք իմ գինաւու :

— Այո՛ բարեկամ, բայց պատ-
ուարժան հոգաբարձութիւնը զիս
վերստին պաշտօնի հրաւիրեց :

— Չարմանալի բան, այդ պատ-
ուարժան կոչած հոգաբարձութեանդ
համար չէ՛ր միթէ որ նստած ելած
տեղերնիդ կը բամբասէիք, մէկուն
(տահա հայերէն մը չգիտեր ելէր ու-
տօքթօն եղեր է) միւսին (գաղղիե-
րէնին պոչէն խապար չունի ելէր ու-
սումնապետ է եղեր) միւսին ալ, քի-
ւայով տուն կը նստի խանճի է եղեր) :
միթէ այս ըսողները դուք չէ՛իք :

— Այո՛, ես էի, բայց գիտցէք որ
ատ խօսքերը արտասանած միջոցին
մեզ մեր հացէն ըրին անոր համար :

— Չըսեմ, որ մինչև հիմայ պա-
րապէս :

— Ոչ . Պ. Էտին վարժարանն էի, բայց
այն ալ, մինչև անգամ զիս չկշտացը-

նելու աստիճանին կը հասնի կօր,
վանդի ահագին տուներու վարձք
տալէն գլուխը սուեցաւ :

— Ըսելէ որ, այս մեծ բարերա-
րութիւն մնէ որ ըրին այս միջոցին
քեզի :

— Այո՛, ոչ միայն ինձի, այլ ըն-
կերներովս հանդերձ, և ասանկ բա-
րերարութեան մը դէմ, ինչպէս չը-
սենք, չըգոչենք . չըգոչենք թէ է-
զաճի հոգաբարձուն ընտիր ուսումնա-
պետ, և առաջին կարգի շիմով մ'
է, տըրթօն, անգուգական վկայ-
եալ բժիշկ մ'է, իսկ խանճին, մէկ
քանի հարկու խաներու կէտին ա-
ռած է :

— Ներքէք ուրեմն հարցնելու
թէ, այդ ընկերներս ըսածդ ո-
րո՞նք են :

— Էֆէնտին, մեկը, դպրոցին ընդ-
հանուր հսկողն է, որ գրեթէ ան ալ
ինձմէ մէկ քանի ամիս ետքը վեց
գիրք ընդունած էր, և ինձմէ մէկ
քանի ամիս յառաջ ալ կրկին պաշտօ-
նին գլուխը անցած էր, և ևս գրե-
թէ նորին շնորհին է որ ասքս նո-
րէն դպրոցէն ներս կը նետեմ, իսկ
միւս ընկերին, որ օտար ազգի մնէ,
մեծ քաղաքավարութեամբ իւր պաշ-
տօնին կոչեցին, վասնզի եթէ հոգա-
բարձուներուն մէկը սուտէ մը ու-
նենայ, առաջին գործը տեսնողը այն է :

— Չըսեմ որ դուք սա՞ն այսղի եք
եղեր :

— Այո՛, որ միւսթիւն կը նշանակէ :

— Միւսթիւն կը նշանակէ, բայց
այդ հոգաբարձութիւնը, առջի ի-
րիկուան կերածին մոռցող մարդիկ
ըլլալու են, վասնզի մէյմը հրաժա-
րեր էք, և նորէն սկսածի թուրթի
նման իրարու ետեւ դպրոցէն ներս
ինկերէք :

— Աղբար, ուրիշ ալ դտաք այդ
սկսածի թուրթի, տրեքն ընդ-
հանուր հսկողը որ կըսեմնէ, ճիշդ
ու ճիշդ, մաշային թաղիին կընմանի,
ես որ ըսեմ, քուբային թաղին, իսկ
օտար ազգի ըսածս ալ եթէ տեսնալ
կուզեմ, առ օրեային պաճախը ձեռ-
քդ որ ճիշդ անոր կենդանագիրն է :

— Լաւ, բայց այդ պատկերները
բոլորն ալ ձեզի նմանցուցերէք, ըսել
է որ թուրթին մնացած պաշտին ալ
միւս պաշտօնեաներն են :

— Էֆէնտին, ինչու պօշ ըլլան,
բայց մեր և անոնց մէջ եղած տար-
բերութիւնը ահագին է . դուք կը
ճանչնաք մեզ մօտէն, թէ մենք ինչ-
պէս մարդեր ենք :

— Ես ալ այդ հասկնալ կուզեմ,
վասնզի երբ պաշտօնեայ մը դպրո-
ցէն քանիցս հրաժարելէն վերջը, նո-
րէն պաշտօնի կը կոչուի, հարկաւ
յատկութիւն մը ունենալու է :

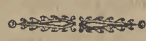
— Ատոր ինչ տարտոյոյ . եթէ իմ
յատկութիւնս կուզես հասկնալ, ա-
ռաջին կարգի հոգաբարձու ուղած
ատենս բամբասող ուղած ատենս փա-
ռաքանող մըն եմ, եթէ ընկերոջս
յատկութիւնը ըսեսնէ . անանկ ցմր-
նի թէմէնեաններ մը կընէ դէմը եւ-
նողին որ, ոչ թէ զինքը պաշտօնի հը-
րաւիրել կը փախարի մարդ, այլ իւր
ստացուածքը անգամ անոր շնորհել
կը ցանկայ . դաւով օտար աղբի ըն-
կերոջս, ոչ թէ միայն դպրոցին դու-
ները, այլ և բոլոր իսկիւտարացող
դուները բայց են անոր իւր արհեստա-
ւոր մասներովը յօրինած սքանչելի
օրեաները ընելու համար :

— Աղբար, դուք սեճերնի մար-

դիկ էք եղեր . եթէ այդ հոգաբար-
ձուները ձեզի դէմ տանէ մեծ բան է :

— Հոգաբարձուները դէմ կու-
տան, բայց թաղեցին, մենէ աւելի
սեճերնի, է վասնզի մենք դպրոցէն
ներս մտած օրերնուս ի վեր է որ,
թաղին մէջ բարսուք մընէ ելեր է :

Հեքա

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

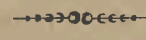
Էդ կամարու զաւակներու,
Հայր եմ եղած կոչուելու,
Ո՛ր լուծող թէ պոչը կտրես,
Ինչ ազգ ըլլալ կորոշես,
Եթէ գլուխը կտրես,
Ինչ սեռ ըլլալ կորոշես,
Թէ գլուխը թէ պոչ կտրես,
Կը պառամ ես ցաւս :

Սոյն հանելուկը գտնողին պատմա-
կան գիրք մը պիտի նուիրենք :

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ԱՁԴ

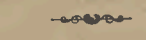
Լոյսը կը ծախուի Պահճէ Գարու
կամուրջին մօտ ջրավաճառ Պօղոս ա-
ղային խանութը, Բերայ Ղալաթ ա-
Սարային գէմը ծխալուծառ փափաղեան
և Շիտակ ճանքան ծխալուծառ կիւ-
լէրեան Ստեփան աղաներուն խանութը
կամուրջին վրայ լրագրատաճառ (կոյր)
Թորոս Եղբոր և ուրիշ Հայ-լրագրա-
վաճառաց քով :

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՔԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՆ ԵՒ ԿՆՈՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ՏՕՔԹԵՕՐ Ե. ՊԼԵՄԱՆ

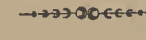
Բարեկի բժշկական շեմքանէն

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ 1877Ի ՏՊԱԳՐՈՒԹԵՆԵՆ

Ե. ԱՐՄԱՆԻՐ

Թէ ինչ պէտք է գիտնան ամուս-
նացողը իրենց ամուսնութեան նախ-
ընթաց օրը . — Ինքզինք սիրցնելու
միջոցները . — Ամուսնութեան աղքե-
ցութիւնն ամուսնոյ ֆիզիքականին և
բարոյականին վրայ . Ծննդական դու-
րանաց ամուսնութեան վրայ . — Ան-
կարօղութիւն և իւր դարմանները .
և ինչ . և ինչ :

Սոյն խիստ օգտակար գիրքը որ թէ
ամուսնացելու և թէ ամուսնութեան
պատրաստութիւնը ընթացման ան-
հրաժեշտ է կը ծախուի ամէն գրալա-
ճառի քով . Գին 8 զուրուշ :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՄԻՍՏԵԱԼ ԸՆԿ

(Ն. Տէր ԴԷՆԵՐԵՆՅԵ)

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՁՈՒ

Գ. Հատոր

Սոյն դատագրին Գ. և վերջին հատորն
ալ ի լըյս ընծայուած է, Պօղոս աղաբարձա-
բառի վերածուած և ընտիր տպագրու-
թեամբ : Գին 3 գահէկան արծաթ :
Կեդրոնատեղին է Միացեալ ընկերու-
թեանց գրասենեակը, Կալաթա, Բէօզէ-
օղլու խան, թիւ 11—12—13 :

Կը գտնուի Պօղոս բոլոր հայ գրալաճա-
ռաց քով, նաև Կալաթա, Պ. Յ. Ջաքը-
եանի Հայկական թղթավաճառանոցը :

Գպրոցաց համար մասնաւոր վեզ կըլ-
լուի :

ՄԵՇ ՎԻՃԱԿԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՀԵԻ 300,000 ՖՐԱՆԿ

Ներկայ վիճակահանութեան ամենամեծ
պարգևն է սոյն գումարը : Վիճակահանու-
թիւնը Համպուրկի (Գերմանիա) կառավա-
րութենէն վաւերացեալ է, և պարգևնե-
րու վճարման համար կառավարութիւնը
երաշխաւորած է : Սոյն վիճակահանու-
թիւնը ընդ ամենը 30,800 պարգև կը պա-
րունակէ, որոց գինն է 11,015,425 ֆրանք
և եթէ անգամ սլոտի քաղուին : Վիճակա-
հանութեան օրերը պաշտօնապէս որոշուած
են, և հետզհետէ պիտի քաշուին : Առաջին
անգամին համար առ առաւելն մինչև
դեկտեմբեր 14 (ըստ Լատա) յանձնարարու-
թիւն կընդունին : Նոյն օրը կսկսի վիճա-
կահանութիւնը :

Ամենէն մեծ գումարն է, ինչպէս վերը
կը տեսնուի, 500,000 ֆրանք : Բաց ասկէ
վիճակահանութիւնը կը պարունակէ նաև
հետեւեալ պարգևները . 312,500 187,500,
125,000 75,000, 62,000 :

Եւ շատ մը պարգևներ

50,000, 37,500, 31,250, 25,000, 18,750
15,000, 12,500, 10,000, 7,500, 6,250,
5,000, 3,750, 2,500, 1,875, 1,500,
1,250, 625, 575, 262, 250, 187, 172
155, 125, ֆրանքի և լն :

Ամենէն փոքր պարգևն է 25 ֆրանք :
Վիճակահանութիւնն ընդ ամենը 30 800
պարգև կը պարունակէ որոց գումարը
կընէ

11,015,425 ֆրանք

Տոմսակաց գիները որոշուած են և ա-
ռաջին մասի բաժանման ամբողջական տու-
սակի մը գինն է 750, կէս տոմսակի
375 և քաւորդ տոմսակի 190 . բոլոր
տոմսակները տէրութեան զինադրօշմը կը
կըրեն : Յանձնարարութեանց հետ տոմսա-
կաց գինը մէկտեղ պէտք է զրկուի, ու և
երկրի դրամատան մը արժէք տոմսերով կամ
Գերմանիոյ, Գաղիոյ, Աւստրիոյ, Անգլիոյ
վրայ փոխանակաբով կամ օսթրիոյ յանձ-

Յանձնարարութիւնը հասնելուս պէս,
տոմսակները իրենց տէրերուն պիտի զըր-
կենք :

Ամէն զրկելուն հետք պիտի կցեմք ձրի
բոլոր քաշուած վիճակահանութեանց պաշ-
տօնական ծրագիրը, և քաշուելէն ետքը
չահոյ թիւերուն պաշտօնական ցուցակը
պիտի զրկեմք բոլոր տէրերուն : Պարգևաց
գինը անմիջապէս պիտի վճարուի կրտա-
վարութեան հսկողութեան ներքև և մեր
միջոցաւ շահողին ոտքը զրկուելով : Մեր
դրամատունը 100 տարիէ ի վեր հաստատ-
ուած լըլալով, հարկ չկայ վատահացնելու
թէ ամեն յանձնարարութիւն ճշդիւ և
փութով կը գործադրէ :

Յանձնարարութիւնը պէտք է ուղղուի
հետեւեալ հասցեով :

JSENTHAL & Cie

BUREAU PRINCIPAL DE LOTERIE

HAMBOURG (Allemagne)

Մեր թղթակցութիւնը եւրոպական ա-
մէն լիզուներով կը կատարուի : Մէկ նա-
մակ մը Արևելքէն Համպուրկ 180 ժամու
մէջ կը հասնի :

ԳՐԱՄՈՒԿԱՆ

Նոյ . 7/19, 1881

Գոնաղիտէ 14.15 | Բուճերկ. բաժինը 50.4

ԳՐԱՄՔ, Օսմ. լիւրան 100 էն

Մէճիպէ	107.30	Բուճիպ բօլ	39.4
Թղթաբար	995	Նարուլէն	37.0
Մէգալիք	202.20	Գրիմից	51.0
Պէշիք	207.20	Անգլ. լիւր	109.47
Ալթիք	125.	Մանէթ թղթ դր.	3.62

ԱՐՏՈՒՍԵՐ

Հ. Ե. ԴԻՄԱՐՏԵԱՆ

Մ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՏՏՏԵՍԵՆ
Սիւսիպիլիս խան Ն. 47